

Δείκτες Επιτυχίας – Επάρκειας στη Λογοτεχνία: ένταξη λογοτεχνικών όρων στη διδακτική πράξη

<p>Κ. Καρυωτάκης, <i>Είμαστε κάτι...</i></p> <p>Είμαστε κάτι ξεχαρβαλωμένες κιθάρες. Ο άνεμος, όταν περνάει, στίχους, ήχους παράφωνους ξυπνάει στις χορδές που κρέμονται σαν καδένες.</p> <p>Είμαστε κάτι απίστευτες αντένες. Υψώνονται σα δάχτυλα στα χάη, στην κορυφή τους τ' άπειρο αντηχάει, μα γρήγορα θα πέσουνε σπασμένες.</p> <p>Είμαστε κάτι διάχυτες αισθήσεις, χωρίς ελπίδα να συγκεντρωθούμε. Στα νεύρα μας μπερδεύεται όλη η φύσις.</p> <p>Στο σώμα, στην ενθύμηση πονούμε. Μας διώχνουνε τα πράγματα, κι η ποίησις είναι το καταφύγιο που φθονούμε.</p> <p style="text-align: right;">Από την ποιητική συλλογή <i>Ελεγεία και σάτιρες</i> (1927)</p>	<p>Μανόλης Αναγνωστάκης, <i>Ποιητική</i></p> <p>— Προδίδετε πάλι την Ποίηση, θα μου πεις, Την ιερότερη εκδήλωση του Ανθρώπου Την χρησιμοποιείτε πάλι ως μέσον, υποζύγιον Των σκοτεινών επιδιώξεών σας Εν πλήρει γνώσει της ζημίας που προκαλείτε Με το παράδειγμά σας στους νεωτέρους.</p> <p>— Το τί δε ν πρόδωσες ε σ ύ να μου πεις Εσύ κι οι όμοιοί σου, χρόνια και χρόνια, Ένα προς ένα τα υπάρχοντά σας ξεπουλώντας Στις διεθνείς αγορές και τα λαϊκά παζάρια Και μείνατε χωρίς μάτια για να βλέπετε, χωρίς αυτιά Ν' ακούτε, με σφραγισμένα στόματα και δε μιλάτε. Για ποια ανθρώπινα ιερά μάς εγκαλείτε;</p> <p>Ξέρω: κηρύγματα και ρητορείες πάλι, θα πεις. Έ ναι λοιπόν! Κηρύγματα και ρητορείες.</p> <p>Σαν π ρ ό κ ε ς πρέπει να καρφώνονται οι λέξεις</p> <p>Να μην τις παίρνει ο άνεμος.</p> <p style="text-align: right;">Από την ποιητική συλλογή <i>Ο Στόχος</i> (1970)</p>
---	---

Ποιήματα ποιητικής

Κ. Καρυωτάκης, <i>Είμαστε κάτι...</i>	Μ. Αναγνωστάκης, <i>Ποιητική</i>
<p><i>Είμαστε, πονούμε</i> (ρήματα σε α΄ πληθυντικό) → ποιητική φωνή στο «εμείς» συλλογικότητα, μέλος μιας ομάδας με τις ίδιες ανησυχίες και προβληματισμούς → η ταυτότητά τους δηλώνεται στους δύο προτελευταίους στίχους «... κι η ποίησις/ είναι το καταφύγιο που φθονούμε.» → Ποιητές Δείκτης αρ. 6</p> <p>Στο ποίημα επικρατεί κλίμα αποσυντονισμού, αποδιοργάνωσης, φθοράς, δυσλειτουργίας, διασάλευση ομαλότητας, αποτυχημένης προσπάθειας για επικοινωνία (εικόνες που λειτουργούν συμβολικά) → προκαλεί ξάφνιασμα στον αναγνώστη</p> <p>→ Ποιητές που αγωνίζονται ενάντια στην παραφωνία των καιρών, δεν ακολουθούν το ρεύμα, αισθάνονται απομονωμένοι και περιθωριοποιημένοι, προσπαθούν ανεπιτυχώς να είναι αποδέκτες στα μηνύματα του περίγυρου</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p style="text-align: center;">Οι ποιητές είναι καθρέφτες της κοινωνίας Δείκτης αρ. 26</p> <p>Η περιρρέουσα ατμόσφαιρα, το πολιτικό και κοινωνικό γίνεσθαι (Βαλκανικοί πόλεμοι, Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος, καταστροφή Σμύρνης) δεν τους αφήνει να εκφραστούν όπως θέλουν, να</p>	<p>Διαλογοποιημένο περιβάλλον του ποιήματος και στη μορφή (παύλα) και στο περιεχόμενο (ο «εγκαλών» και ο «εγκαλούμενος») Δείκτης αρ. 6</p> <p>→ Δραματικότητα, θεατρικότητα, αμεσότητα</p> <p>*ο «εγκαλών» * ο «εγκαλούμενος»</p> <div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div data-bbox="1025 512 1386 1254" style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 48%;"> <p style="text-align: center;">↓ Ο κατηγορος</p> <p>Εκμετάλλευση της ποιητικής τέχνης, ασέβεια απέναντι στον ξεχωριστό της ρόλο, επειδή προωθείται συγκεκριμένη ιδεολογία (κάποια άτομα και από την αριστερή ιδεολογία παρέμειναν απαθή στο δικτατορικό καθεστώς που επιβλήθηκε στη χώρα)</p> <p style="text-align: center;">Δείκτης αρ. 26</p> <p>Κατηγορούν τους ποιητές της μεταπολεμικής γενιάς για προδοσία της ποίησης</p> </div> <div data-bbox="1422 512 2116 1254" style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 48%;"> <p style="text-align: center;">↓ Ο κατηγορούμενος</p> <p>Σε έντονο ύφος, το οποίο δηλώνεται και από τον τρόπο γραφής (αραιογραμμένες οι λέξεις που τονίζονται, τονίζεται π.χ. το ε σ ύ → θέμα ευθύνης)</p> <p>-το ποιητικό υποκείμενο ως συνήγορος των «εγκαλούμενων» ποιητών (μάς εγκαλείτε) κατηγορεί τον «εγκαλούντα» και τους ομοίους του για αποσιώπηση όσων συμβαίνουν τη δεδομένη στιγμή στη χώρα (στ. 11-12).</p> <p>- Χρήση λεκτικών ρημάτων (<i>θα μου πεις, να μου πεις, δε μιλάτε, εγκαλείτε</i>) και ουσιαστικών (<i>κηρύγματα, ρητορείες, λέξεις</i>), τίτλος → δηλώνεται εξαρχής ότι είναι ποίημα ποιητικής</p> <p>-Οι λέξεις που χρησιμοποιούνται δεν είναι επιφανειακές, έχουν βαρύτητα, αφού είναι ο λόγος και η Ποίηση είναι η «ιερότερη εκδήλωση του Ανθρώπου»</p> </div> </div> <p><i>Επιλογή να γραφτεί ο Άνθρωπος με άλφα κεφαλαίο (ειρωνεία το γεγονός ότι κάτι τέτοιο ακούγεται από το στόμα κάποιου που «ξεπούλησε υπάρχοντα, έμειναν χωρίς μάτια, χωρίς αυτιά, σφραγισμένα στόματα»)</i></p>

καταλήξουν στη μόνη διέξοδο που έχουν, την ποίηση, η οποία παραμένει τόπος απρόσιτος, πράγμα που τους προκαλεί τον φθόνο

Χρησιμοποιούνται εικόνες (ακουστικές, οπτικές) οι οποίες τονίζονται από τη χρήση επιθέτων. Η πραγματικότητα γίνεται αντιληπτή με τις αισθήσεις, δηλαδή ο εξωτερικός κόσμος δεν έχει κανένα ποιητικό ενδιαφέρον. Ωστόσο, τα πράγματα αυτού του κόσμου μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως διαμεσολαβητές, ως σύμβολα, για να φτάσει στο αληθινό της αντικείμενο: στην έκφραση ιδεών, ψυχικών ή νοητικών καταστάσεων, συναισθημάτων κτλ. ή μ' άλλα λόγια, στο ασυνείδητο και στο μυστήριο του εσωτερικού μας κόσμου (**συμβολισμός**).

Παρουσιάζει τον εσωτερικό του κόσμο -ο οποίος αντανακλάται και στη **μορφή του ποιήματος**- εξαιτίας όσων συνέβησαν και συμβαίνουν – ο ποιητής φορέας της εποχής του **σονέτο**

Η ελάχιστη ευθύνη που έχουν οι πνευματικοί άνθρωποι (Ποιητές) είναι να αντιδράσουν, χρησιμοποιώντας το μόνο όπλο που έχουν, τον λόγο. Ζητούμενο δεν είναι η στράτευση του πνευματικού ανθρώπου ούτε η πολιτικοποίησή του, αλλά η εντιμότητα, η ειλικρινής φωνή, ο σεβασμός προς την αλήθεια, χωρίς μυθοποιήσεις και εξωραϊσμούς. Αυτό δηλώνεται στους δύο τελευταίους στίχους του ποιήματος – η παρομοίωση λειτουργεί ως εικόνα: *οι λέξεις πρέπει να καρφώνονται σαν πρόκες*, να παρουσιάζουν τα πράγματα ως έχουν ακόμα κι αν πληγώνουν, η ποίηση να έχει ουσιαστικό ρόλο: να ξυπνά τη συνείδηση των αναγνωστών, να γίνεται πράξη

Δείκτης αρ. 7, 8+27

Ο λόγος είναι γυμνωμένος από στολίδια, άμεσος, με εκρήξεις θυμού και διαμαρτυρίας, με ένταση και δηκτικότητα, αφορά τον καθένα στο επίπεδο της σκέψης και της καρδιάς, του στοχασμού και των αισθημάτων, χωρίς να τα διαχωρίζει.

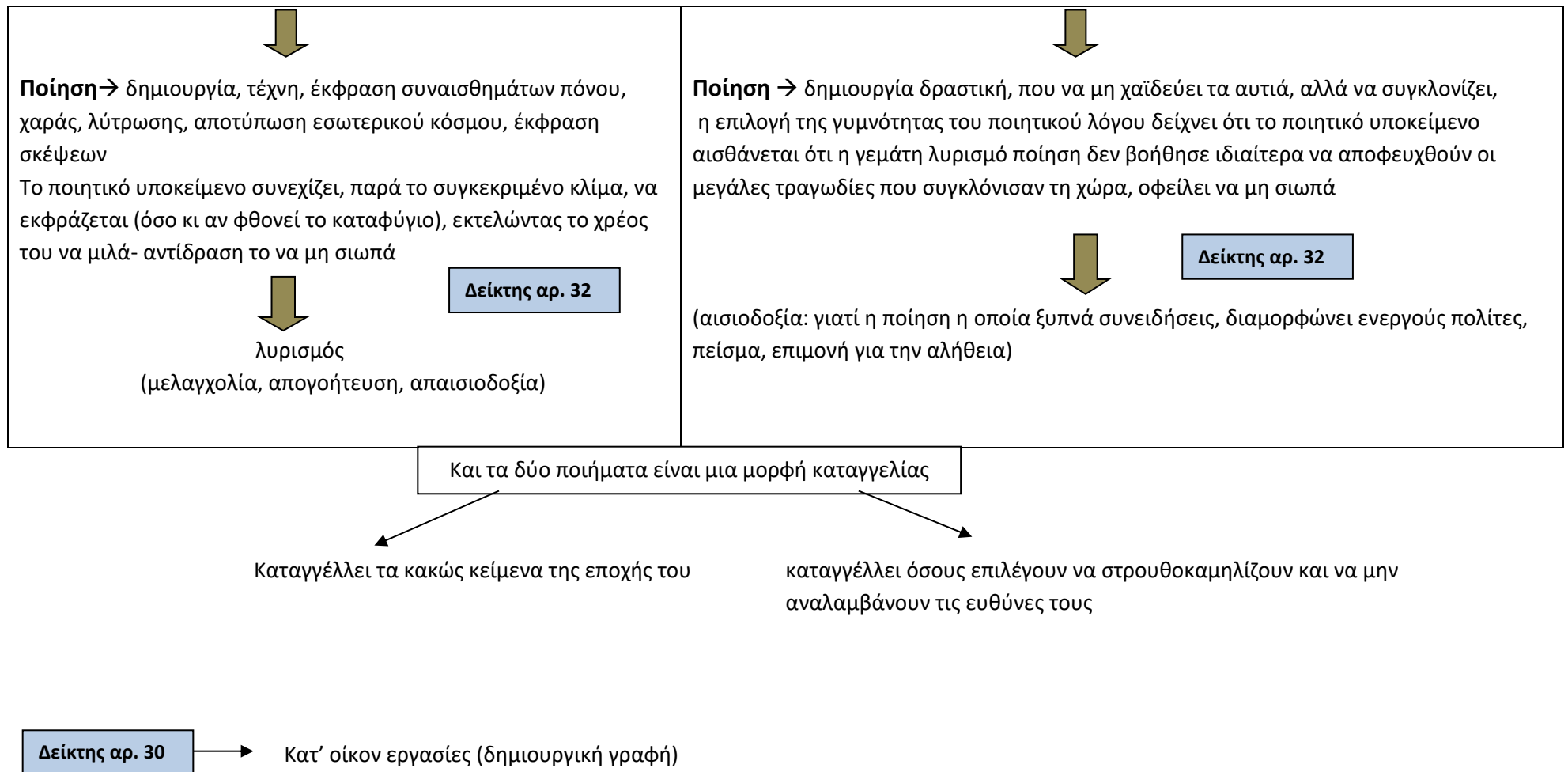
Ελεύθερος στίχος (μοντέρνα ποίηση)

Δείκτης αρ. 5

Δείκτης αρ. 7, 8+27

Παρουσιάζεται η στάση, το χρέος που πρέπει να έχουν οι πνευματικοί άνθρωποι

Δείκτης αρ. 5

*****

Το ερώτημα «σε τι βοηθά λοιπόν η ποίηση» απασχολεί ιδιαίτερα τον ποιητή.

[Σε τι βοηθά λοιπόν...]

Σε τι βοηθά λοιπόν η ποίηση
 (αυτή εδώ η ποίηση, λέω)
 Στα υψηλά σου ιδανικά, στη συνείδηση του χρέους
 Στο μεγάλο πέρασμα από τον καταναγκασμό
 στις συνθήκες της ελευθερίας;
 Σε τι βοηθά λοιπόν η ποίηση
 —Αυτό, έστω, που εγώ ποίηση ονομάζω—

(Ας ζήσουμε λοιπόν και μ' αυτά ή μόνο μ' αυτά)

(Από τη συλλογή *Η Συνέχεια* 3, 1962)

Το πιο πάνω ποίημα, που θέμα του είναι η ίδια η ποίηση, ανήκει κι αυτό στην κατηγορία ποιημάτων που ονομάζονται «ποιήματα ποιητικής» ή ποιήματα αυτοαναφορικά. Εδώ ο ποιητής σκηνοθετεί έναν διάλογο με τον εαυτό του (όταν ο διάλογος γίνεται με τον εαυτό, αισθανόμαστε ότι ο ποιητής μας βάζει σε θέση ακροατή, κι έτσι ο αναγνώστης εύκολα ταυτίζεται με τον ποιητή και αντιλαμβάνεται το ποίημα ως κάτι δικό του) και ρωτά αν η ποίηση βοηθά σε όλα αυτά που συνηθίσαμε να ακούμε, δηλαδή στο να γίνουμε πιο συνειδητοί, πιο ελεύθεροι, ή γενικά καλύτεροι άνθρωποι, και ποια ποίηση το κάνει αυτό. Το ερώτημα μένει τελικά αναπάντητο, αλλά το σημαντικό είναι ότι έχει τεθεί, και δίνεται μια σπουδαία ευκαιρία να προβληματιστούμε: «σε τι βοηθά η ποίηση», και «ποια ποίηση».

Ο ποιητής, σ' αυτήν την προσπάθεια επικοινωνίας και αμεσότητας χρησιμοποιεί τα λεκτικά μέσα του καθημερινού λόγου —εξομολόγηση, επίκληση, παραίνεση, κραυγή—, όμως αυτή η απλότητα του γυμνού από στολίδια λόγου κάνει την ποίησή του να λειτουργεί τόσο δραστικά και την φορτίζει με μεγαλύτερη συγκίνηση. Ίσως η ποίησή του να μας αγγίζει ακριβώς επειδή, έτσι γυμνωμένη από στολίδια, έτσι άμεση, αφορά τον καθένα στο επίπεδο της σκέψης και της καρδιάς, του στοχασμού και των αισθημάτων, χωρίς να τα διαχωρίζει. Εκρήξεις θυμού, διαμαρτυρίας, μέσα σε μια αφήγηση δραματική αλλά και ειρωνική, φέρνουν στο προσκήνιο αυτό που ζει ο σύγχρονος άνθρωπος.

***

Ο Κώστας Μόντης για τους ποιητές: «Θα προκαλέσω ίσως τα μειδιάματα των ανιδέων αν πω πως αν όλες οι εξουσίες είναι εξουσίες, η εξουσία του ποιητή είναι υπερεξουσία. Κι είναι υπερεξουσία γιατί δεν είναι εκ του κόσμου τούτου», διευκρινίζει. «Οι λέξεις έχουν ψυχή και δική τους υπόσταση.».

<http://frear.gr/?p=6776>

«Μπορεί πραγματικά αυτά να εννοούμε,
όμως οι λέξεις τι είπαν;
όμως οι λέξεις όταν πήραν την εξουσία στα χέρια τους τι είπαν;»

Ανθολόγηση από τις «Στιγμές» 1958-1975. Κέδρος, 1978. 24.

Κατ' οίκον εργασίες

1. Ο εσωτερικός κόσμος του ποιητικού υποκειμένου είναι φορτισμένος στο ποίημα του Αναγνωστάκη, όπως επίσης και η εικόνα κάθε στροφής στο ποίημα του Καρυωτάκη, που υποδηλώνει και μια αντίστοιχη εσωτερική κατάσταση. Να εξηγήσετε με ποιους τρόπους δηλώνεται αυτή η κατάσταση σε κάθε ποίημα, επισημαίνοντας λέξεις ή φράσεις που την εκφράζουν, καθώς και ποιον αντίτυπο έχει κάθε φορά στον ψυχισμό του ποιητικού υποκειμένου.
2. Και τα δύο ποιήματα είναι ποιήματα ποιητικής. Σε μία ολοκληρωμένη παράγραφο, να παρουσιάσετε πώς αντιλαμβάνεται ο κάθε ποιητής τον ρόλο του στον κόσμο, όπως αυτό απορρέει από τα συγκεκριμένα ποιήματα.
3. Διαβάζοντας το ποίημα του Κ. Καρυωτάκη *Μπαλάντα στους άδοξους ποιητές των αιώνων*, νομίζετε ότι θα μπορούσε να θεωρηθεί ποίημα ποιητικής; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.
4. Πώς διαφοροποιείται το ποίημα *Μπαλάντα στους άδοξους ποιητές των αιώνων* σε θέματα ποιητικού υποκειμένου, περιεχομένου και μορφής από τα δύο που μελετήθηκαν; Να δικαιολογήσετε σε κάθε περίπτωση την τοποθέτησή σας.

Οι εργασίες 3 και 4 θα μπορούσαν να γίνουν προφορικά στην τάξη και μετά να τύχει περαιτέρω διαπραγμάτευσης το ποίημα, αφού βρίσκεται στη διδακτέα ύλη της Β' Λυκείου (περίγραμμα ύλης).

Προαιρετικές εργασίες

Να επιλέξετε μία από τις παρακάτω εργασίες

1. Να επιλέξετε μία από τις δύο θέσεις του νομπελίστα ποιητή **Γιώργου Σεφέρη** για την ποιητική δημιουργία που ακολουθούν και να τις συσχετίσετε με τον ρόλο του ποιητή που θίγεται στο ποίημα του Αναγνωστάκη.

Ο Σεφέρης για την ποιητική δημιουργία

Πρόσεξε. Όταν γράφεις ποιήματα (την ώρα που ξεκινάς και είναι δύσκολο) να επιμένεις οπωσδήποτε – έστω και σε μια λεπτομέρεια- αλλά να επιμένεις: χτύπα με το σφυρί. Πρέπει να υπάρχουν πολλές σκουριές που πρέπει να πέσουν έως ότου ξεκαθαριστεί η δημιουργική λειτουργία. Ο μόνος τρόπος να φύγουν είναι αυτή η επιμονή. Μην απελπίζεσαι ποτέ πολύ νωρίς. (1932)

Μέρες Β', φιλολογική επιμέλεια Δ.Ν. Μαρωνίτης, Αθήνα, Ίκαρος, 1975.

Ο στερνός σκοπός του ποιητή δεν είναι να περιγράψει τα πράγματα αλλά να τα δημιουργεί ονομάζοντάς τα. Είναι νομίζω και η πιο μεγάλη χαρά του. Γι' αυτό, του χρειάζεται μια όσο γίνεται τελειότερη προσαρμογή προς τα πράγματα, ένας ταυτισμός. Και ο ταυτισμός αυτός εξαρτάται από την ένταση, ποτέ από την έκταση ή τον γλωσσικό φόρτο.

«Μονόλογος πάνω στην ποίηση», 1939. Δοκίμες Α', Ίκαρος, 1974.

2. Να γράψετε δικούς σας στίχους με θέμα την ποίηση, σε μορφή σονέτου ή σε ελεύθερο σίχο.
3. Να αποδώσετε εικαστικά εικόνα/ -ες που σας προκάλεσε/ -αν το ενδιαφέρον από το ποίημα του Κ. Καρυωτάκη *Είμαστε κάτι...*
4. Να βρείτε ένα μουσικό κομμάτι (χωρίς λόγια/ ορχηστρικό), το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως μουσικό χαλί στο ποίημα του Καρυωτάκη, και να το παρουσιάσετε στην ολομέλεια με απαγγελία.
5. Να ετοιμάσετε ένα powerpoint για ένα από τα ποιήματα που σας «μίλησαν» περισσότερο, συνδυάζοντας εικόνες, μουσικές, σκέψεις.